

MORGENBLADET

DEBATT

04:00 - 15. juli 2005

<https://morgenbladet.no/debatt/2005/07/stortingsregjereri-i-dag-og-i-1905>

"Stortingsregjereri" - i dag og i 1905

Stortingets hardkjør mot forsvarsminister Krohn Devold ble 9. juni omtalt på lederplass i Aftenposten i følgende snusfornuftige vendinger:

“Hvis stortingsflertallet (...) truer med å detaljstyre Regjeringens arbeid, har statsminister Kjell Magne Bondevik bare to ryddige utganger: Enten skifter han ut forsvarsministeren, eller han setter hele Regjeringens stilling inn på at det fortsatt må være en regjerings privilegium å organisere sitt eget arbeid”.

Er den tredje mulighet - at Regjeringen tar livets realiteter til etterretning og aksepterer å la seg detaljstyre av Stortinget - en mindre “ryddig utgang”? Avisen tenker åpenbart ikke i slike baner. I så måte er Aftenposten slett ikke alene. En tilnærmet samlet presse synes skjønt enige om at såkalt stortingsregjereri er en vederstyggelighet. Stortingets mulighet til å instruere Regjeringen oppfattes unisont som en trussel mot riksstyrets integritet og effektivitet. En trussel mot våre makthaveres evne til å føre en forutsigbar og troverdig politikk. Alle er jo enige om at Norge trenger en sterk, og handlekraftig regjering, ikke sant...? Regjeringens adgang til “å organisere sitt eget arbeid” oppfattes ikke bare som et “privilegium”, men som et selvsagt og ukrenkelig prinsipp. Så når Stortinget legger seg opp i den slags, kan pressen og andre opinionsdannere fortelle oss at slikt er en uting.

Det var ikke alltid slik.

I år feirer vi 100-årsjubiléet for unionsoppløsningen. Noen tror at skilsmissen fra Sverige var det viktigste. I ettertid bør imidlertid den siden av saken kunne betraktes som “collateral damage”. Hovedsaken var at Stortinget avsatte Kongen. Ikke fordi han var “svensk”, men fordi han ikke tok poenget med folkestyret: Et prinsipp som i sin praktiske konsekvens betydde at i en kompetansestrid mellom den utøvende statsmakt og folkets kårne, må førstnevnte vike. Dette prinsippet - parlamentarismen - ble knesatt i Norge i 1884 ved Riksrettsdommen mot ministeriet Selmer, men ble fullbyrdet først ved 7. junivedtaket i 1905.

Det er interessant å se hvordan pressen forholdt seg til det som skjedde den gang. Dette beskrives 9. juni av Aftenpostens politiske redaktør Harald Stanghelle i artikkelen “Da pressen holdt kjef”. Samtlige aviser fulgte lydlig oppfordringen fra statsminister Michelsen og Stortingets presidentskap om å øve selvsensur. En situasjon hvor pressen ble fortalt at nasjonens interesser sto på spill, og hvor stortingsregjereri var blitt opphøyet til en overordnet

og avgjørende rettesnor. Egentlig ikke til å undres over at redaktørene gjorde knefall og gjorde som de ble fortalt. Så får det heller være at “vi mediefolk rister noe uforstående på hodet av våre kolleger fra 1905”, som Stanghelle uttrykker det.

Men 1905, kan det anføres, var en unntakssituasjon: I dagens Norge må vi forholde oss til en normalsituasjon, eller til det som vi synes bør være en normalsituasjon. Hvilket angivelig betyr at det skal være Regjeringens privilegium å organisere sitt eget arbeid, uten utidig innblanding fra folkets kårne. Greit med parlamentarisme, bare den ikke tar overhånd - så synes holdningen å være hos vår tids utgave av en samstemt autoritetstro presse.

For parlamentarisme betyr jo bare at Regjeringen må ha støtte fra et flertall i Stortinget, er det ikke så? Så står det å lese i lærebøkene. Men når kartet ikke stemmer med terrenget, er det nyttig å kaste et blikk ut av vinduet og se hvor landet ligger. Og realiteten i vårt norske styresett er mindretallsparlamentarisme. Norge er europeisk rekordholder i mindretallsparlamentarisme. Inntil 1940 hadde vi nesten utelukkende (med et kortvarig unntak omkring 1905) mindretallsregjeringer. Siden september 1961 og frem til juni 2005 har vi hatt mindretallsregjeringer i 427 av til sammen 524 måneder, det vil si over 81 prosent av tiden.

Dette er et system som har fungert utmerket, og som vel kan være en medvirkende faktor til at vi har et samfunn som en FN-rapport omtaler som verdens beste land å bo i. Det er et system som har kunnet fungere fordi Stortinget har utvist måtehold og avstått fra å bebyrde Regjeringen med instruksjer (såkalte Dokument 8-forslag) i utrengsmål.

Men det er også et system som forutsetter at Regjeringen i sin gjerning utviser et skjønn som er basert på en ubetinget respekt for Stortingets instruksmyndighet. Dette har skiftende regjeringer i bunn og grunn forstått, selv om den slags vel kan føles både irriterende og forsmedelig når man, i likhet med Kong Oscar II, er blitt husvarme på samfunnets kommandohøyder.

En regjering - eller en statsråd - må kunne tåle å motta en korreks så vel som en instruksjon fra Stortingets side, uten at det må medføre at vedkommende statsråd eller hele regjeringen må gå av. Og i dagens Norge bør også pressen - uten å bli snurt - kunne akseptere at Stortingets normale utøvelse av dets instruksmyndighet ikke nødvendigvis må føre til statsråders avgang, kabinettspørsmål eller regjeringsskriser.

Odd Gunnar Skagestad.